

laglöshet som folkkonsten ibland utgör, så lider den av att många av författarna inte har möjlighet att gå på djupet i sina respektive teman och ämnen (ett resultat av korta presentationer av pågående eller tilltänkta studier på symposiet). Trots detta är *Rondellhundar och schablonspindlar* en rik källa till inspiration såväl för den folkkonstintresserade forskaren som för en intresserad allmänhet.

Charlotte Hyltén-Cavallius, Botkyrka

Nycklar till kunskap. Om människans bruk av naturen. Håkan Tunón & Anna Dahlström (red.). Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm 2010. 372 s., ill. ISBN 978-91-85205-93-6.

För den som intresserar sig för människans förhållande till det svenska landskapet och dess biologiska mångfald finns det gott om både gammalt och nytt källmaterial att studera. Om de tre banden i serien *Etnobiologi i Sverige* (2001–08) var resultatet av en omfattande inventering rörande traditionellt präglad kunskap om svensk flora och fauna, är en fristående antologi som nu utkommit under titeln *Nycklar till kunskap* att betrakta som en kritisk handledning i hur man går till väga för att dokumentera sådan kunskap. Den ger inte bara information om dokumentations- och analysteknik, utan innehåller dessutom diskussioner om värdet av olika källor samt uppmärksammar viktiga etiska och metodologiska aspekter. Bokens undertitel, *Om människans bruk av naturen*, är däremot alltför allmängiltig, och redaktörerna borde ha lagt till: ”i Sverige”.

Av grundläggande betydelse för en metodbok som denna borde rimligtvis vara att tillhandahålla en klar definition av vad ämnet – i detta fall huvudsakligen etnobiologi – handlar om och hur man kan använda det som begrepp. Den definition av etnobiologi Urban Emanuelsson gör i förordet, ”(s)tudiet av lokalsamhällets användande av och föreställningar om landskapet och de organismer som finns där”, är enligt min mening något för vid. Frågan är om inte såväl den definitionen som hela boken vore lämpligast att sätta i samband med *etnoekologi*, som även kan fokusera på kunskap om andra fysiska aspekter av landskapet t.ex. snö.

Tyvärr finns det en viss tendens att det etnobiologiska studiet (själva vetenskapen) och dess *objekt* (tra-

ditionellt präglad kunskap om växter och djur) blandas ihop i litteraturen – så även i denna bok. I ett kapitel om vad etnobiologi är skriver Vagn J. Bröndegård att det är ”studiet av växelverknningar, relationerna mellan ett lands befolkning och det landets flora och fauna, såväl vilda floran som kulturväxterna, och på samma sätt både de vilda djuren och husdjuren”. I den definitionen sägs inget om huruvida kunskapen är *traditionellt* präglad eller om exempelvis fridlysning baserad på inhemska forskares arbete också hör till etnobiologins domäner – om det senare är fallet undrar man i så fall vad distinktionen är mellan etnobiologi och humanekologi eller biologi över huvud taget. Folklig kunskap är ju inte heller enhetlig för Sverige, och än mindre för länder med många olika ursprungsbefolkningar. Vidare kan man undra om uttryck som ”etnobotanik i England” och ”de nordamerikanska indianernas etnobotanik” syftar på lokal/traditionell kunskap som sådan eller den forskning som resulterat i olika sammanställningar.

Kulturanthropologen och humanekologen Alf Hornborg delar i sitt kapitel, som därpå följer, den bland antropologer vanliga uppfattningen att etnobiologin handlar om något kognitivt och att prefixet ”etno” bör rikta blickarna mot ”ett kulturellt och språkligt system av föreställningar om det kunskapsfält som anges”. En mer pragmatisk inriktning har dock kommit att dominera den svenskspråkiga litteraturen om etnobiologi, och så särskilt teoretiskt inriktat är det mesta av bokens innehåll inte. Det finns t.ex. inte mycket med om de kulturellt komparativa perspektiv som just antropologer kan bidra med ifråga om resonemang kring taxonomi (sätt att namnge och klassificera mångfald).

Farmakognosten Håkan Tunón, en av bokens redaktörer, problematiserar i ett eget kapitel samt i ett tillsammans med biologen och filosofen Henrik Lerner, den traditionellt präglade kunskapen som en resurs för framtiden samt vad uttryck som ”traditionell och lokal kunskap” egentligen står för. Det är två texter som på ett utmärkt sätt förklarar etnobiologins mål och mening. Det är så, förklarar de, att ”vetenskaplig kunskap kan finnas med fast omformad i lokal eller traditionell kunskap”.

Var och hur söker man då denna lokala och traditionella kunskap? Boken innehåller totalt 33 kapitel fulla av erfarna forskares råd och funderingar kring just detta, bl.a. den rikedom av relevant information som finns att hämta i svenska arkiv. Språkvetaren Ulla Ekwall berättar att man sammanfört fyra arkivs

otryckta material av upptecknade växtnamn till en databas (DIABAS), något som säkert kommer att bli av stor betydelse för nordisk etnobiologi. Alldeles särskilt intressanta är sådana namn för den som intresserar sig för folkliga taxonomier. Ekwall tar här helt kort upp Berlins metod för att analysera sambandet mellan taxon (namngiven kategori) och systematisk rang. Denna komparativa metod (som är något föråldrad i den version Ekwall presenterar den, eftersom den är baserad på en artikel publicerad nära 20 år innan Berlins bok *Ethnobiological Classification* utgavs) skulle i större utsträckning än hittills kunna tillämpas på svenskt material.

Möjligheterna att rekonstruera markanvändningsdynamik och kunskapssystem via bevarade bondeböcker och självbiografiska anteckningar samt äldre kartmaterial tas upp i flera kapitel och aktualiserar frågor om källkritik. Vid tolkningen av en gammal karta måste man t.ex. fundera över aspekter såsom varför kartan gjorts, vem som beställt den och i vilken tidsanda kartritaren verkat. Något motsvarande gäller för den som källkritiskt vill använda foton och landskapsmåleri för etnobiologisk analys. De arkivfoton som etnologen Kristina Berg använder i sitt kapitel ger, tillsammans med hennes bildtexter, mycket tankeväckande illustrationer till källkritisk problematik. Bilder ljuger kanske inte – men det finns fotografer som gör det.

Etnobiologen Ingvar Svanberg diskuterar hur man med hjälp av källkritik kan värdera uppgifter i berättande källor. Han påpekar att det är ”ett källkritiskt missgrepp att utmönstra vissa uppfattningar som ’felaktiga’ ur biologisk synvinkel” – om, vill säga, man önskar förstå alla de komponenter som utgör det studerade kunskapssystemet. Men för just förståelsen är källkritik viktig. Svanberg visar att det nedskrivna om kunskapen på en viss plats och i en viss tid kanske inte nödvändigtvis stämmer med vad man faktiskt fann hos människor just där och då. Man ska använda originalkällor, menar han. Inger Larsson och Håkan Tunón följer upp med var sitt kapitel om örta- och läkeböcker samt vilka fallgropar etnologen kan hamna i vid studiet av det för många så fascinerande forskningsfältet folkmedicin.

Att studier av den materiella kulturen också kan ge viktiga insikter i gångna tiders kunskapssystem framgår av diskussioner om museiföremål av trä och användningen av djurmaterial i hantverk. Kulturvårdaren Helena Åberg visar bl.a. hur mycket viktig kun-

skap om tillverkning av olika föremål försvann genom övergången till industrisamhället men att man med föremålsrekonstruktion som metod kan vinna insikter om den kunskap som föremålen ger uttryck för.

Två kapitel om att via intervjuer dokumentera kunskapssystem har skrivits av Yngve Ryd och Lilian Ryd. Den senares ”snabb-guide för intervjuaren” är föredömligt enkel samtidigt som den ger såväl studenter som väl bevandrade forskare något att fundera över. Det samma kan sägas om det avsnitt om etnokartering – att göra kartor för att visa lokalbefolkningars kunskap om naturen – som Håkan Tunón skrivit tillsammans med biologen Marie Byström, och där det ges exempel även från andra delar av världen än Sverige.

Att landskapet och dess biologiska mångfald på sitt sätt är ett arkiv, genom att både kulturella aktiviteter och naturliga processer påverkat det över lång tid, så att man faktiskt kan ”läsa det”, visar växtekologen och landskapshistorikern Urban Emanuelsson samt naturvårdsbiologen Tommy Lennartsson. Även den som inte ägnar detta sitt forskningsintresse kan här få ögonen öppnade för flera intressanta aspekter av gångna tiders trädanvändning, som man kan lägga märke till under en skogspromenad. Vidare är det glädjande att studier av det inte längre levande har fått en plats i boken genom kapitel om fysiska lämningar av människor, djur och växter, t.ex. genom pollenanalys, osteologi och dateringstekniker.

Boken fyller en hittills ganska tom nisch i undervisning och studiecirkel där kultur och hållbart naturresursutnyttjande står i fokus. Ett register skulle ha underlättat upprepad användning av den mycket innehållsrika volymen. Dess lättfattligt skrivna och därtill både rikligt och praktfullt illustrerade texter, som famnar ett brett metodologiskt fält, bör dock kunna tillförsäkra den en plats i flera kursers litteraturlistor.

Thomas Malm, Lund

Anders Gustavsson: *Bondeliv på 1800-talet. Med utgångspunkt i en bondes dagböcker och brev*. Novus forlag, Oslo 2009. 136 s., ill. ISBN 978-82-7099-535-6.

I den här volymen avser författaren, professor Anders Gustavsson vid Institutt for kulturstudier og orientalske språk vid Universitetet i Oslo, att belysa frågan hur dagböcker och brev med hjälp av en kulturhistorisk analys kan ge oss en inblick i en annan tids livsföring